

Razmišljanja o(b) knjigah

Barbara Pregelj

Ob skorajšnjem izidu *Bele knjige* o prevajanju

Navsezadnje je vsaka poezija prevod, je zapisal Novalis. O prevajanju jezikov je v zadnji, 103. številki revije *Otrok in knjiga* pisal Pavle Učakar, zanimalo ga je predvsem prevajanje v podobo. Že nekaj časa na Valu 202 lahko poslušamo oddajo *Prevod*, v kateri njen avtor "Mitja Peček ugotavlja, kaj je pesnik želel povedati, in izdaja tisto, kar je želel zamolčati" (spletna stran Vala 202, *Prevod*). Vsem navedenim referencam je skupno, da širijo pomensko polje prevoda, s tem pa merijo na njegovo univerzalnost kot temeljno kognitivno operacijo, s katero sebi in drugim tolmačimo svet.

Kako dober, ustrezen in zvest je lahko prevod? Pa kako zelo slab, zgrešen in neustrezen? Odgovorov je nešteto, ker prevajalska refleksija tako rekoč od začetka spremlja prevajanje in ker je prevajanje lahko tako univerzalno in temeljno, kot je razmišljanje in ustvarjanje samo. A hkrati menim, kot to tudi poudarja aktualno prevodoslovje, da je kvaliteta prevajanja tesno povezana z njegovim kronotopom, s prostorom in časom tukaj in zdaj, z okoliščinami, v katerih ustvarjajo prevajalke in prevajalci. Zato sem leta 2013 o teh povprašala kolegice in kolege v spletni anketi, ki sem jo v letih 2016 in 2018 ponovila. O okoliščinah, v katerih ustvarjajo, so samozaposlene spraševali tudi v raziskavi Socialni položaj samozaposlenih v kulturi in predlogi za njegovo izboljšanje s poudarkom na temi preživitvene strategije na področju vizualnih umetnosti (2012), pa v Oceni stroškov dela za

samozaposlene v kulturi, ki jih je leta 2013 pripravila Asociacija. Ministrstvo za kulturo je naročilo še Primerjalnopravno analizo ureditve statusa in socialne varnosti samozaposlenih oseb v kulturi v nekaterih evropskih državah (2013) in Analizo o položaju samozaposlenih v kulturi v Sloveniji s predlogi izboljšav (2016). Vse te študije po eni strani kažejo, da se odločevalci zavedajo sistemskih izzivov, ki zadevajo tudi prevajanje, hkrati pa ne rešujejo specifičnih izzivov, s katerimi se prevajalke in prevajalci srečujemo in na katere smo želeli opozoriti z *Belo knjigo o prevajanju 2018*, ki bo kmalu ugledala luč sveta v obliki e-knjige.

Njeni snovalci v njej izpostavljamo bistvene premike na področju prevajanja, tolmačenja, podnaslavljanja in lektoriranja.¹ Ob tem smo prevod razumeli v obeh pomenih besede umetnost, kot ustvarjanje estetske vrednosti (književno prevajanje), pa tudi kot dejavnost, ki zahteva spretnost in znanje (znanstveno in tehniško prevajanje, tolmačenje, podnaslovno prevajanje in lektoriranje), torej širše kot v omenjenih raziskavah.

Bela knjiga o prevajanju predstavlja stanje, analizo, sistemske in posamične izzive ter primere dobre prakse na izjemno pomembnem, a pogosto prezrtem področju jezikovnih poklicev/svetovalcev v Sloveniji ter jih umešča v širši, evropski okvir. Čeprav v njej prevladuje tematika prevajanja in tolmačenja, je zasnovana široko, tudi z vključevanjem lektorjev kot jezikovnih svetovalcev, saj gre za področja, ki se med seboj prepletajo in dopolnjujejo.

Gre za temeljno besedilo vseh, ki se z jezikovnimi poklici in jezikovnimi praktiki srečujejo: prevajalk in prevajalcev, tolmačk in tolmačev, lektorice in lektorjev, pa tudi vseh njihovih uporabnikov in sodelavcev. Zato je namenjeno vsem Slovencem, še posebej pa vsem tistim, ki odločajo o jezikovni politiki, krojijo kulturno, gospodarsko, pravosodno, notranjo in zunanjo politiko ter odločajo o smernicah in kriterijih javnega naročanja.

Bela knjiga o prevajanju je prvi in doslej edini takšen dokument v našem prostoru, ki se prevajanja, tolmačenja, podnaslavljanja in lektoriranja loteva celostno in povezovalno, z upoštevanjem vseh poglavitnih deležnikov v Sloveniji. Zato ni nepomembno, da so pri njeni pripravi sodelovala vsa slovenska prevajalska društva in združenja: Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Društvo znanstvenih in tehniških prevajalcev Slovenije, Združenje konferenčnih tolmačev Slovenije, Društvo slovenskih filmskih in televizijskih prevajalcev, Združenje stalnih sodnih tolmačev in pravnih

¹ Kjer predstavljam projekt, pri katerem je sodelovalo več kot 75 sodelavcev in 41 avtorjev, pišem v množini. Ko moje pisanje znova postane prvoosebno, povzemam nekatere svoje prispevke in raziskave.

prevajalcev Slovenije SCIT, Lektorsko društvo Slovenije, zadruga Soglasnik, pa tudi vse slovenske univerze.

Zaradi vsega tega je *Bela knjiga o prevajanju* več kot le artikulacija potrebe po večjem priznanju prevoda v slovenski kulturi in družbi. Nastala je iz zavedanja našega konkretnega prostora in časa, pa tudi okoliščin, v katerih prevodi nastajajo. Izkazalo se je, da tudi prevajalce in prevajalke, tolmačke in tolmače ter lektorice in lektorje zaradi širine področja, ki ga pokrivamo, določajo splošne značilnosti naše družbe, le da so te na našem področju morda očitnejše, ker gre za skupino poklicev, ki niso regulirani, posamezniki svoje delo pogosto opravljajo kot samozaposleni ter zato nimajo ustrezne pogajalske teže.

O izhodiščih

1. Prevajanje je avtorsko delo in kot takšno opredeljeno v Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah (ZASP). Tako 5. člen ZASP določa, da so avtorska dela individualne intelektualne stvaritve s področja književnosti, znanosti in umetnosti, ki so izražene na kakršen koli način. Drugi odstavek 5. člena navaja značilne primere varovanih del, a za opredelitev dela kot avtorskega, piše v mnenju *Prevajanje in tolmačenje kot avtorsko delo* strokovnjakinja za avtorsko pravo Urša Chitrakar, morajo biti izpolnjeni vsi pogoji, ki jih zakon določa v 1. odstavku 5. člena, in sicer:

- individualnost, kar pomeni, da mora delo imeti pečat avtorjeve osebnosti (imeti mora lastnosti, ki ga ločujejo od drugih del ali nevarovanih stvaritev);
- delo mora biti intelektualna stvaritev, torej plod človekove intelektualne dejavnosti;
- delo se mora uvrščati v književnost, znanost in umetnost (ta področja se v avtorskem pravu razlagajo široko) ter
- delo mora biti kakor koli izraženo (zaznavno za človeške čute).

Zakon v 9. členu določa tudi, katera dela so izvzeta iz avtorskopравnega varovanja. Za področje prevajanja takšna omejitev velja za uradno objavljena besedila zakonodajnega, upravnega in sodnega področja. Urša Chitrakar opozarja še, da za kvalifikacijo avtorskega dela ni treba, da je kjer koli registrirano, objavljeno ali fiksirano na materialnem nosilcu, pa tudi ne, da delo dosega umetniško ali estetsko vrednost. Pomembno ni niti, kolikšen je njegov obseg, pa tudi ne, koliko truda je bilo vloženega v njegovo ustvarjanje.

Nadalje slovenska strokovnjakinja za avtorsko pravo posebej poudarja, da je "prevajanje in tolmačenje varovano kot avtorsko delo pod pogojem, da gre za individualno intelektualno stvaritev avtorja, ki izpolnjuje pogoje, predpisane v 5. členu ZASP. To pomeni, da je kot avtorsko delo lahko varovan le tisti prevod ali tolmačenje, ki je individualno (izvirno) delo, ki je plod človekove umske dejavnosti (ne pa na primer samodejna pretvorba besedila z računalniškim programom), ki se uvršča na področje književnosti, znanosti ali umetnosti in je kakor koli izraženo (lahko gre na primer za pisni prevod besedil, podnaslavljanje, za simultano ali konsektivno ustno tolmačenje).

V prvem odstavku 7. člena ZASP je določeno, da so prevodi, priredbe, aranžmaji, spremembe in druge predelave prvotnega avtorskega dela ali drugega gradiva, ki so individualna intelektualna stvaritev, samostojna avtorska dela. Komentatorji ZASP pojasnjujejo, da so prevodi jezikovne predelave, ki so posebej pomembne in zato lahko uživajo poseben status po mednarodnem konvencijskem pravu. Za avtorskopravno varstvo prevodov ni pomembno, ali je prvotno delo tudi avtorsko, saj je kot avtorsko delo varovan tudi prevod "drugega gradiva" (npr. prevodi jedilnih listov, navodil za uporabo ali prevodi uradnih besedil, ki niso varovana kot avtorsko delo)" (3.1 točka navedenega besedila).

2. Prevodoslovne študije, ki se opirajo predvsem na teorije polisistemov, pojasnjujejo, da je poseben status prevajanja v Sloveniji povezan s perifernim položajem slovenske literature in kulture v svetu, saj so vse (številčno) majhne književnosti prevodno usmerjene in v njih med vsemi izdanimi knjižnimi naslovi število prevodov presega število izvirnih naslovov. To trenutno sicer ne velja za področje celotne knjižne produkcije v Sloveniji, saj je bilo leta 2017, ko je po podatkih, dostopnih na spletni strani NUK, izšlo 5627 knjig, razmerje v korist izvirnega ustvarjanja, in sicer je bilo razmerje 64 % proti 36 %. Obratno sorazmerje se je ohranilo na področju mladinske književnosti, kjer se, kot kažejo vsakoletni priročniki za branje kakovostnih knjig, ohranja razmerje okoli 60 % proti 40 % v korist prevedenih besedil.

Prevod lahko zavzema osrednje mesto le v perifernih, šibkih književnostih², kakršna je tudi slovenska, ki je bila vse do romantike izrazito policentrična. Prevod ima tu osrednjo vlogo, ker dejavno sodeluje pri oblikovanju središča posameznega literarnega polisistema. Čeprav so bili

² Uporabljam oznake, ki so se uveljavile v teoriji polisistemov in niso vrednostne oznake.

prvi poskusi centralizacije slovenske književnosti – nujni za formiranje vsake nacionalne književnosti –, prisotni že v času razsvetljenstva, je šele izražanje nacionalne zavesti v 19. stoletju privedlo do vzpostavitve enega samega centra. To je bilo za slovensko kulturo, predvsem za jezik in literaturo odločilno, saj je omogočilo temeljne pogoje, ki so za razvoj vsakega literarnega sistema ključni: vzpostavilo se je razlikovanje med literarnim kanonom in trivialno literaturo, med literaturo kot beletristiko in ljudskim slovstvom, izvirna ustvarjalnost se je razmejila od prevoda, dokončno se je normiral slovenski jezik.

Kaj je to pomenilo za slovenski prevod? Prevod je po mnenju številnih raziskovalcev konstituiral slovensko literaturo. Zaradi prevoda, če uporabim znamenito oznako literarnega zgodovinarja Igorja Grdine, se slovenska literatura ni več le zapisovala, pač pa pisala. Tako ni bilo le v primeru Primoža Trubarja in drugih protestantov (naj izpostavim le Dalmatinov prevod *Biblije* kot tedanji ključni nacionalni projekt), temveč tudi protireformacije (Čandek, Kastelec) in razsvetljenstva: Linhartovi drami *Županova Micka* in *Ta veseli dan ali Matiček se ženi* sta prevoda, prav tako Vodnikove *Kuharske bukve* in *Babištvo ali Porodničaski Vuk za Babice*, za nabožno književnost so bili še naprej pomembni tudi prevodi, ki so nastali med Japljevimi sodelavci, ohranili so se tudi Linhartovi in Vodnikovi dvojezični letaki v verzih kot zgodnje oblike trivialne književnosti, za katero je bil prevod tudi sicer izjemno pomemben.

Ko je v 19. stoletju izvirna ustvarjalnost prevladala, je to za prevod pomenilo, da je od osrednjega ustvarjalnega dejanja postajal vse bolj obrobni, kar pa mu ni prineslo le novega položaja v literarnem sistemu, ampak tudi vzpostavitev novega hierarhičnega odnosa med prevodom in izvirnikom, v katerem je prevod samo zrcalna in bolj ali manj posrečena podoba izvirnika. Tradicionalna literarna veda, ki tudi pri svoji obravnavi sodobnejše literature, kot trdi Wlad Godzich, uporablja temeljne koncepte 19. stoletja, se zato z vlogo prevajalca ni prav veliko ukvarjala. Osrednja pozornost je veljala avtorju, tj. pisatelju. Tudi teoretiki, ki so se osredotočali na besedilo, na narativne elemente, so prevajalca večinoma puščali ob strani, in šele literarnovedno zanimanje za bralca v okviru estetike recepcije, postkolonialna teorija, polisistemska teorija in empirična literarna znanost so omogočile pogled na prevajalke in prevajalce, pa tudi na prevod, kot na dejavne in dinamične kategorije, kot na pomembne udeležence precej kompleksnih odnosov znotraj literarnega polja.

Prevod je konstituiral in normiral tudi slovenski jezik, kot pa poudarjajo številni terminologi od Zvonke Leder Mancini naprej, je bil (in je še)

neprecenljiv tudi na področju terminologije. Predknjižno obdobje je bilo preveč nehomogeno, da bi se strokovna terminologija lahko formirala, prvi natisnjeni zapisi strokovnega izrazja so povezani s Trubarjevim normiranjem slovenskega knjižnega jezika, piše Kozma Ahačič, posvetna terminologija pa z razsvetljenstvom, ko so bili, kot opozarja Andreja Legan Ravnikar, med najbolj znanimi kranjskimi prevajalci Kumerdej, Linhart, Vodnik in Metelko. 19. stoletje je z večjo potrebo po nacionalni afirmaciji Slovencev prineslo tudi prizadevanja za slovenski učni jezik v srednjih šolah in uradih, kar je bilo dolgoročno odločilno. Deželne zakonike so tedaj prevajali poklicni pravniki Matej Cigale, Luka Svetec, Radoslav Razlag, po letu 1850 je skrb za slovensko pravno terminologijo prevzel Matej Cigale kot dosmrtni prevajalec državnega zakonika. Cigale je leta 1880 izdal temeljno terminološko delo *Znanstvena terminologija s posebnim ozirom na srednja učilišča*, ki vsebuje strokovno izrazje 24 strok, ki jih je prevzel in prevedel iz hrvaških in čeških virov.

Prevod je bil torej z razvojem jezika povezan kot orodje iskanja najprimernejših načinov ubesedovanja lastnega sveta, in torej ne zgolj pomemben le v jezikovnem smislu, pač pa tudi širše kulturno. Po drugi strani pa je terjal razvoj lastne refleksije v obliki prevodoslovja (in še sodobnejšega tolmačeslovja), predvsem v povezavi z drugimi vedami, kot so psihologija, nevrologija, informatika, komunikologija in seveda jezikoslovje (pragmatika, korpusna lingvistika, besediloslovje ...). Kot ugotavlja Jasmina Markič, “je bilo jezikoslovje v preteklosti do tolmačenja precej zadržano, dolgo je namreč prevladovalo mnenje, da je tolmačenje tipična uporabna dejavnost in ne sodi v stroge znanstvene sfere. Izkazalo se je ravno obratno: jezikoslovje prihaja do novih izsledkov prav s preučevanjem prevajalskih in tolmaških procesov” (2014: 10).

3. Prevajanje je ob globalizaciji, internacionalizaciji, lokalizaciji tudi eden od temeljnih dejavnikov svetovnega knjižnega trga. Svetovni jezikovni sistem, kot ga pojmuje De Swaan, je zgrajen ravno na povezavah med jeziki, ki jih ustvarjajo govorci več kot enega jezika, pri čemer so te povezave hierarhične in običajno potekajo od spodaj navzgor, od perifernih (večinoma govorjenih) prek centralnih (večinoma državnih), supercentralnih (13 svetovnih jezikov) k hipercentralnemu jeziku, ki je danes angleščina. Tudi svetovni literarni sistem ni odprt prostor za intelektualne izmenjave, temveč zaprt prostor, ki mu po mnenju Pascale Casanova vladajo “specifična razmerja moči, procesi in mehanizmi”, pri čemer “količine jezikovno-literarnega kapitala ni moč izmeriti [le] na podlagi števila pisateljev ali

bralcev tega jezika, temveč na podlagi števila književnih poliglotov, ki ga uporabljajo, in števila književnih prevajalcev, ki imajo ključno vlogo pri cirkulaciji besedil iz literarnih jezikov ali vanje”.

Casanova poudarja, da je kulturni kapital posamezne literature odvisen od tega, ali nastaja v dominantnem ali dominiranem jeziku. “Skupno dominiranim, podrejenim, jezikom je, da so postali nacionalni jeziki pred nedavnim, da imajo malo literarnega kapitala, niso mednarodno uveljavljeni, imajo majhno število svojih in tujih prevajalcev ali so slabo znani in so v velikih literarnih centrih dolgo ostajali nevidni. Po drugi strani imajo dominantni jeziki zaradi svojega specifičnega prestiža, starosti ter števila besedil, ki veljajo za univerzalna in so napisana v teh jezikih, ogromno literarnega kapitala.” A tudi med podrejenimi jeziki obstajajo razlike, pri čemer si predvsem jeziki, ki so se pred kratkim oblikovali ali so postali nacionalni jeziki po politični neodvisnosti, svoj literarni kapital povečajo ravno s prevajanjem.

Slovenske prevajalke in prevajalci v svetovnem komunikacijskem krogu knjige sodelujejo večsmerno, prevajajo v slovenščino, pa tudi iz slovenščine. Ključno je, da je po mnenju Pascale Casanova “prevajanje oziroma prevod edino sredstvo, ki ga periferni jeziki in njihove književnosti imajo, da postanejo opazni in vidni, torej da v svetovnem literarnem sistemu zares obstajajo”. S prevodom v enega od velikih literarnih jezikov naj bi si namreč po njenem mnenju besedilo “avtomatično prisvojilo literarnost in tako postalo legitimno, začelo zares obstajati”.

Kaj *Bela knjiga o prevajanju* vsebuje?

Prispevki so razvrščeni v šest tematskih sklopov. Iz prvega, kjer so predstavljene (nove) vrste prevajanja, je razvidno, da je to v vseh svojih oblikah in različicah izjemno dinamična in hitro spreminjajoča se dejavnost, ki je po eni strani konstituirala slovenski jezik in književnost, po drugi strani pa predstavlja tisto temeljno orodje, ki slovensko kulturo in družbo umešča na aktualni svetovni zemljevid. Po eni strani nastajajo vedno nove oblike prevajanja in tolmačenja, ker se potrebe spreminjajo; pojavljajo se tudi nova prevajalska orodja, ki od jezikovnih praktikov zahtevajo vedno nova znanja in jih postavljajo pred nove izzive. Po drugi strani pa se tudi širša prevajalska srenja sama ustvarjalno odziva na različne spodbude: komunikacijske (prevajalski forumi, izobraževalni seminarji), družbene (projekti mentoriranja) in mednarodne (sodelovanje v mednarodnih združenjih).

Vsi ti prispevki so kot dobre prakse predstavljeni v zadnjem tematskem sklopu.

Posebno poglavje je namenjeno popisu infrastrukture slovenskega prevajanja, ki se osredinja na oris vloge društev, izobraževanja in zaposlitvenih možnosti prevajalcev. V tem poglavju so predstavljene tudi študijske možnosti prevajanja, tolmačenja in lektoriranja. Svoje poglavje predstavljajo analize različnih anket med prevajalci, tolmači in lektorji (pozornost namenjamo tudi tistim prevajalcem, ki jih ankete ne zajemajo), pregled sistemskih (predvsem jezikovne politike, prekarizacije in feminizacije poklicev jezikovnih praktikov) in specifičnih izzivov (elementov korektne avtorske pogodbe, knjižničnega nadomestila, dobička prevajalske industrije in problematike prevajalskih agencij, izobraževanja ter specifičnih zdravstvenih problemov).

Tukaj seveda ni moč podrobno predstaviti vseh problemov, ki jih je orisala naša *Bela knjiga*. Zato naj kot povabilo k njenemu branju in premisleku o zapisanem sklenem z izsekom analize šestih vanjo vključenih anket, ki so bile izvedene med prevajalkami in prevajalci, tolmačkami in tolmači ter lektoriciami in lektorji.

Po podatkih vseh se prevajanje, tolmačenje in lektoriranje izrazito feminizirajo. Feminizacija poklicev je ob izraziti prekarnosti tudi ena temeljnih šibkosti, ki so jo zaznale ankete, vključene v belo knjigo o teh dejavnostih. Prekarnost je predvsem posledica razmer na trgu, kjer so samozaposleni v kulturi eden redkih segmentov kulture, ki so (skupaj z založništvom, v katerem večinoma delujejo) večinoma bolj ali manj prepuščeni trgu. Tudi med samostojnimi podjetniki opravljanje prevajalskega, tolmaškega in lektorskega poklica ni primerljivo z delovnim okoljem primerljivih zaposlenih javnih uslužbencev. To se kaže predvsem pri manjšem in bolj negotovem plačilu, kar po eni strani pomeni manjšo možnost specializacije (zato so vsi prisiljeni delati tako rekoč vse; pogosto se prevajanje povezuje tudi s tolmačenjem in/ali sodnim tolmačenjem, lektoriranjem, poučevanjem in drugimi poklici itd.), fragmentarizacijo poklica (prevladujejo občasni prevajalci) in nizko včlanjenost v stanovska društva (še zlasti med mladimi) in kolektivne organizacije. Med šibkosti se šteje še neosveščenost o delovnopравnih pravicah in strah pred izgubo dela, zaradi česar se prevajalke in prevajalci težko odločijo pravico poiskati na sodišču.

Izzive predstavlja predvsem izboljšanje navedenih socialnih razmer, ki so očitno v letih, ki jih zajemajo naše ankete (2012–2018), postale standard, saj tudi ankete, opravljene v različnih časovnih obdobjih, ne beležijo večjih razlik. Še več, po podatkih SURS se delež samozaposlenih med

prevajalkami in prevajalci nenehno povečuje (v zadnjih devetih letih se je število samozaposlenih med prevajalci povečalo za 14 %). Da gre za sistemski problem, pričajo tudi težave samozaposlenih, ki jih je leta 2012 zaznala anketa med samozaposlenimi v kulturi in ki v naših anketah ostajajo tako rekoč nespremenjene. In to kljub temu, da so snovalci in izvajalci svojemu naročniku (Ministrstvu za kulturo) zapisali vrsto priporočil in predlogov, med drugim tudi to, da bi se pri reševanju problematike samozaposlenih v kulturi moralo povezati z drugimi ministrstvi, predvsem pa bolj sistematično spremljati učinke ukrepov, ki jih sprejme.

Izziv tako za prevajalce kot naročnike predstavlja tudi razumevanje prevajanja kot avtorskega dela, saj prevajalci in prevajalke običajno na naročnike prenesejo vse pravice za neomejeno časovno obdobje ter s tem naročniku omogočijo prosto razpolaganje s prevodom. Prevajalci imajo tudi malo prostora za pogajanje pri sklepanju pogodb, poseben izziv je ustrezen obračun prevajalskega in lektorskega dela, saj se tudi načini obračunavanja storitve že med različnimi vrstami prevajanja razlikujejo, kar velja tudi za tolmačenje in lektoriranje. Vse to otežuje primerjavo med zaslužki jezikovnih praktikov. Vse večji izziv predstavljata še uporaba strojnih orodij pri prevajanju in vse večja digitalizacija, ki lahko vodi v še večje neupoštevanje prevajanja kot avtorskega dela. Vse to obenem pomeni tudi vse večjo trivializacijo in razvrednotenje poklica, kar vpliva na zniževanje kakovosti prevoda.

Med prednostmi je prav gotovo izjemen razvoj in širitev področja, ki ga danes prevajanje obsega, pa tudi vrsta pravnih aktov (zakonov, pravilnikov), ki prevajanje, tolmačenje in lektoriranje bodisi zelo neposredno bodisi posredno zadevajo, določajo, vključujejo in razmejujejo. Naj naštejemo le poglobitnejše: Zakon o javni rabi slovenščine, Zakon o avtorski in sorodnih pravicah, Zakon o sodnih izvedencih, sodnih cenilcih in sodnih tolmačih, Pravilnik o sodnih tolmačih itd. Med prednosti sodi tudi povezovanje prevajalcev, tolmačev in lektorjev v razna društva in združenja ter zadruge, ki so večinoma tudi mednarodno dejavni. Včlanitev v stanovska društva pogosto pomeni, da se prevajalci in prevajalke dodatno izobražujejo, izmenjujejo izkušnje, pa tudi krepijo in utrjujejo ugled svojega poklica. To pomeni še več družbene in pogajalske moči ter več in bolj kakovostne informacije o dolžnostih in pravicah, ki izhajajo iz prevajalskega dela. Ankete kažejo, da med prednosti prevajalske srenje sodi tudi izjemno visoka izobraženost prevajalk in prevajalcev, kar jim daje možnost dodatnega osebnega in profesionalnega razvoja. Naslednja prednost je možnost študija prevajalstva na različnih slovenskih univerzah, pa tudi večji nabor

in več možnosti dostopa do različnih vrst informacij, ki jih za svoje delo potrebujejo.

Slovensko prevajanje je izredno ustvarjalno, kar se kaže tudi v iskanju (in odkrivanju) vedno novih priložnosti, ki jih za opravljanje svojega dela ustvarjajo prevajalke in prevajalci. Od možnosti povezovanja do izmenjave mnenj in odprte ter bolj ali manj neformalne komunikacije ponujajo različni forumi, nove priložnosti (pa tudi pasti) ponujajo strojna prevajalska orodja in strojni prevajalniki (predvsem med mlajšimi prevajalci) in raba na spletu dostopnih (dvojezičnih) korpusov ter medjezičnih in enojezičnih slovarjev (Šorli). Precej ustvarjalnosti pri iskanju rešitev za svoja besedila razkrivajo tudi prevajalski portreti v Dialogih, ki sta jih za *Belo knjigo o prevajanju* zbrala Urška P. Černe in Gašper Malej. Nobena od vključenih anket ni svojih anketirank in anketirancev spraševala po pisanju strokovnih prispevkov, a obsežna, predvsem prevodna in tolmaška literatura pričata, da je tudi to ena od priložnosti slovenskega prevajanja, pa tudi medgeneracijsko sodelovanje. Ankete beležijo velik starostni razpon, od 22 do 77 let, kar povečuje tudi potrebo po medgeneracijskem sodelovanju in mentorstvu mladim, ki jim je s tem olajšan vstop na trg dela.

Kaj skušamo z *Belo knjigo o prevajanju* doseči?

Če se vrnem k izhodišču, k univerzalnosti prevoda, je *Bela knjiga o prevajanju* nekakšen prevod prevoda, saj pojasnjuje njegovo specifiko tukaj in zdaj ter ga povezuje in hkrati razmejuje od drugih jezikovnih praktikov: tolmačk in tolmačev, podnaslovnih prevajalk in prevajalcev, lektorice in lektorjev. Prizadeva si za večjo prepoznavnost in afirmacijo prevoda v slovenski družbi in si želi dialoga z odločevalci.

Ob sistemskih ukrepih, ki jih večinoma vsebujejo tudi druge študije in analize, izpostavljamo nekaj specifičnih izzivov, ki so predvsem posledica neregulacije prevajalskega poklica in njegove prepustitve razmeram na specifičnem slovenskem trgu: regulacija poklica svobodnega prevajalca in/ali prevajalke z določitvijo najnižje stopnje izobrazbe in osnovnih poklicnih standardov, ureditev zakonskih podlag za osnovno regulacijo cen in letno revaloriziranje tarifnikov, sklenitev dogovora o vzorčni avtorski pogodbi, ureditev razpisnih pogojev pri javnih naročilih, ki ne bodo med kriteriji izbora favorizirali le najnižjih cen, temveč predvsem kvaliteto opravljenega dela in reference, vzpostavitev nacionalnega registra profesionalnih

tolmačev, prevajalcev, lektorjev in večji nadzor *ad hoc* neprofesionalnih tolmačev in prevajalcev ...

Morda se komu zdi, da je to bolj spisek želja kot pa seznam le nekaterih od izhodišč za pogovor, ki smo jih zapisali v *Belo knjigo o prevajanju*. Trenutna vlada je med zaveze v koalicijski pogodbi zapisala tudi ureditev problematike samozaposlenih. Zavedanje torej obstaja, pa bomo našli tudi moč, ki je potrebna, da se kaj zares spremeni?

Problematika, ki jo izpostavljamo, sicer najbolj zadeva prevajalke in prevajalce, hkrati pa je tudi širša. Zato naj sklenem s prevodom: ureditev razmer bo primer dobre prakse, ki bo imela tudi širše družbene posledice in bo korak v boljši svet.

Literatura

- AHAČIČ, Kozma, 2007: Jezikoslovna terminologija pri slovenskih protestantskih piscih 16. stoletja. Marko Jesenšek (ur.): *Besedje slovenskega jezika*. Maribor: Filozofska fakulteta. 127–135.
- CHITRAKAR, Urša, 2016: Prevajanje in tolmačenje kot avtorsko delo. Spletna stran Društva prevajalcev in tolmačev Slovenije. Dostopno na spletu.
- GODZICH, Wlad, 1998: *Teoría literaria y crítica de literatura*. Madrid: Cátedra.
- JESENŠEK, Marko, 2010: Slovenski knjižni jezik med središčem in obrobjem – normativnost in/ali partikularizem. Irena Novak - Popov (ur.), *Vloge središča: konvergenca regij in kultur*. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije. 13–22.
- LEGAN RAVNIKAR, Andreja, 2010: Razvoj slovenskega strokovnega izrazja. Nina Ledinek, Mojca Žagar Karer, Marjeta Humar (ur.). *Terminologija in sodobna terminografija*. Ljubljana: ZRC SAZU. 49–73. Dostopno na spletu.
- LEDER MANCINI, Zvonka, 1976: Razvoj slovenskega strokovnega izrazja. Helga Glušič (ur.): *XII. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: ZIFF. 47–57.
- MARKIČ, Jasmina, 2014. O tolmačenju in tolmačeslovju. Vojko Gorjanc (ur.): *Slovensko tolmačeslovje*. Ljubljana: ZIFF. 6–19. Dostopno na spletu.